

אסטרטגיית ההשהיה והתשה של חמאס - סיכונים ומענים אפשריים

קובי מיכאל | 16 בינואר, 2024 | גיליון 1816

מנהיגי חמאס ברצועת עזה עוקבים אחר המתרחש בישראל ומשכללים את אסטרטגיית ההשהיה וההתשה, שתכליתה סיום המלחמה והבטחת המשך קיום חמאס כישות צבאית ושלטונית ברצועה, שהיא מהות הניצחון בעיניהם. ככל שהאופטימיות של הנהגת חמאס גבוהה יותר, כך יקטן התמריץ להתגמשות מצדה ולנכונות לשקול הצעות לסיום המלחמה, שמשמעותן היעלמותה ככוח צבאי ושלטוני ברצועה. הישג זה לחמאס, פירושו קיבוע מציאות בעייתית לא רק מול רצועת עזה, כי אם בכל החזיתות של ציר ההתנגדות נגד ישראל, המתוזמרות על ידי איראן, באופן המעמיד את ישראל בפני מלחמת התשה מתמשכת וקושי במימוש ריבונותה במובן יכולתה ליישב אזרחים בסמוך לגבולותיה. לפיכך נדרשת ישראל לסכל את אסטרטגיית חמאס ולהבטיח את פירוק יכולותיו.

לאחר יום ה-100 למלחמה מול חמאס ברצועת עזה מתחוויר ביתר שאת הקושי הכרוך במימוש מטרותיה המוצהרות, ובפרט השמדת היכולות השלטוניות והצבאיות של הארגון והשבת החטופים. הפער בין תחושת ההישג הצבאי בקרב הכוחות הלוחמים בשטח לבין תחושת דשדוש שמתבססת בתודעה הציבורית ובתקשורת הישראלית והבינלאומית, הולך וגדל. זמן שחולף ותמונות ההרס ברצועה לצד הנתונים המדווחים על הרוגים ופצועים פלסטינים, וכן עדויות אשר למציאות ההומניטרית המחמירה באזור מגבירים את הביקורת הבינלאומית ואת הלחץ האמריקאי לסיים את הלחימה במתכונתה הנוכחית.

בה בעת, מתעצם החשש לגורל החטופים - בריאותם והישרדותם - ומעצים את הלחץ הציבורי על הצבא ועל הדרג המדיני להגיע לעסקה "בכל מחיר". מאידך גיסא, נחישות הדרג המדיני להמשיך במאמץ הצבאי, הן לצורך פירוק המערכת החמאסית והן כמנוף לזירוז עסקה לשחרור החטופים בתנאים טובים וסבירים יותר, מרחיבים את הסדק שבין הממשלה לבין חלק גדול בציבור, התומך בשחרור החטופים "בכל מחיר", גם במחיר דחיית מיטוט חמאס.

ההתנהלות הישראלית שקופה בעיני חמאס שכן מדובר בדמוקרטיה תוססת, חברה אזרחית פעילה וקולנית ותקשורת חופשית. מנהיגי הארגון ברצועת עזה, ובפרט יחיא סנוואר, עוקבים בקפדנות אחר המתרחש בישראל ומשכללים את אסטרטגיית ההשהיה וההתשה, שתכליתה הגעה לסיום המלחמה והבטחת המשך קיום חמאס כישות צבאית ושלטונית ברצועת עזה, שהיא מהות הניצחון בעיניהם. זאת, לצד ריקון בתי הכלא בישראל מאסירים פלסטיניים. עצם

ההישרדות, גם במחיר הכבד של חיי אדם מקרב תושבי הרצועה והנזק האדיר לתשתיות האזרחיות באזור, הוא הניצחון בעבורם והתבוסה הישראלית.

יסודותיה של אסטרטגיית ההשהיה וההתשה של חמאס:

1. **דרישות קיצוניות לעסקת שחרור בני הערובה** במטרה להתיש את החברה הישראלית, להעצים את המתח בין החברה האזרחית לצבא ולדרג המדיני וכן להגביר לחץ חיצוני על ישראל.

2. **תמרון בין קטר למצרים** ויצירת תחרות ביניהן, באופן המשפר סיכוי לעסקה טובה יותר מבחינת חמאס, כשעצם התחרות מייצרת פעלתנות המעסיקה את ישראל ובעיקר את ארצות הברית ובנוסף מזינה מוטיבציה אמריקאית להגיע לכלל עסקה לשחרור החטופים. זו תהיה כרוכה בהכרח בהפסקת הלחימה בתנאים נוחים לחמאס וקרובים לדרישותיה.

3. **מגעים מול בכירי פת"ח והרשות הפלסטינית** במטרה לגייס את הרשות, בשם האחדות הלאומית והדאגה לגורל רצועת עזה ותושביה, לתמיכה בחמאס ובאינטרסים שלו או במטרותיו בנוגע לאופן סיום המלחמה. בכיר פת"ח ג'בריל רג'וב, שנפגש באחרונה עם אסמאעיל הנייה, ראש הלשכה המדינית של חמאס, הצהיר על אודות כוונה להגיע להבנות בין פת"ח לחמאס לגבי הקמתה של ממשלת אחדות לשיקום עזה, לניהול השטחים הפלסטיניים ולהכנת בחירות לנשיאות ולמועצה המחוקקת הפלסטינית.

4. **המשך הלחימה, לצד מאמץ לשמר שליטה בדרום הרצועה** באופן המייצר את דימוי הנוכחות והשליטה האפקטיבית, וכן סיכול כל ניסיון מצד גורמים באוכלוסייה המקומית לייצר אלטרנטיבה. לאחר הפחתת הנוכחות הצבאית של צה"ל בצפון הרצועה, הצליח חמאס באמצעות ועדות החירום שלו ופעילים במנגנוני הביטחון של הארגון (בעיקר המשטרה האזרחית) לפעול בגלוי בערים בית חאנון ובית לאהיא וכן במחנות הפליטים ג'באליה וא-שאטי. המנגנונים פועלים עם רשויות מקומיות לפינוי הריסות ולהספקת מים ומזון וכן מעודדים שיבה של עקורים לצפון הרצועה. לא מן הנמנע, שבקרבת העקורים השבים נטמעים גם פעילים צבאיים של הארגון, השבים לצפון הרצועה לשם תגבור היכולות הצבאיות נגד כוחות צה"ל.

5. **לחץ מתמשך על איראן להרחיב את פעילות שלוחיה** וכך להגביר את הלחץ על ישראל ועל ארצות הברית. זאת, על בסיס הבנת השחיקה הישראלית והחשש האמריקאי מהרחבת המלחמה.

תוצאת לוואי מבורכת נוספת מבחינת חמאס, היא **העצמת המתח בין ישראל למצרים** באופן המאיים על יציבות הקשר ושיתוף הפעולה ביניהן.

בהתחשב במשך המלחמה ובמשתקף על רקע זה בזירה הציבורית והתקשורת בישראל ובתקשורת הבינלאומית, סביר להניח שהנהגת חמאס ברצועת עזה אופטימית בנוגע לסיכויי הצלחתה ולרלוונטיות ויעילותה של האסטרטגיה הננקטת. ככל שמפלס האופטימיות של הנהגת חמאס גבוה יותר, כך תקטן נכונותה לשקול הצעות לסיום המלחמה, שמשמעותן התאיינותה ככוח צבאי ושלטוני ברצועת עזה.

במובן זה, החמיצות שמפגין הממשל האמריקאי כלפי הדרג המדיני בישראל, בדגש על ראש הממשלה בנימין נתניהו, משחקת לידי חמאס ומעודדת את הארגון לדבוק באסטרטגיית ההשהיה וההתשה. אופק של תקווה אשר לסיום המלחמה במתווה המתכתב עם דרישותיו מספקות לחמאס התבטאויות פומביות בזירה הבינלאומית בדבר הציפיות מישראל להגדיל את הסיוע ההומניטרי ולאפשר חזרת עקורים לצפון הרצועה (שמשמעותה יציאת רוב כוחות צה"ל משטח הרצועה), ובנוסף הקריאות לחזרת הרשות הפלסטינית "המחודשת" לרצועה ולחידוש התהליך המדיני לקראת הסדר שתי המדינות.

תוצאה דומה יש גם לשיח בישראל, שאותו מבין הארגון כמנוף לחץ על ממשלת ישראל לחתור לסיום המלחמה בהקדם, בלי לממש את מטרות המלחמה. שיח זה מתפרש שהבטחה להישדרות הארגון ככוח צבאי ושלטוני ברצועת עזה, המחזיק בנכס אסטרטגי המשרת את שאיפותיו מול הרשות הפלסטינית ופת"ח, שאותם הוא מבקש לרשת כמוביל המערכת הפלסטינית כולה.

כל הישג מסוג זה לחמאס, פירושו קיבוע מציאות בעייתית לא רק מול רצועת עזה, כי אם מול כל החזיתות של ציר ההתנגדות, המתוזמרות על ידי איראן, באופן המעמיד את ישראל בפני אתגר בלתי נסבל של מלחמת התשה מתמשכת וקושי לממש את ריבונותה אשר ליכולת ליישב את אזרחיה לאורך גבולותיה ובסמוך להם. לפיכך נדרשת ישראל לסכל ולשבש את אסטרטגיית ההשהיה וההתשה של חמאס ולהבטיח את פירוק יכולותיו כישות צבאית ושלטונית.

לשם כך נחוצים המהלכים הבאים:

1. הגברת **הלחץ על קטר**, ישירות ובאמצעות ארצות הברית, באמצעות איומים ואולטימטומים ברורים וכן קמפיין עולמי נרחב לחשיפת תמיכתה בארגוני טרור, שחיתותה באמצעות ממון והיותה גורם מערער יציבות - בין היתר על ידי הפעלת רשת אלג'זירה כפלטפורמה תקשורתית, המשמשת שופר לחמאס ומסיתה קהלים ערבים נגד משטרים במרחב. הגברת הלחץ על קטר עשויה להובילה למהלכים נגד חמאס שיאימו עליו באבדן מימון ומקום מוגן להנהגתו, ויערערו את ביטחונו העצמי.

2. **העדפה לתיווך מצרי על פני תיווך קטרי** והידוק התיאום עם מצרים, לגבי מתווה סיום המלחמה ולגבי הטיפול בציר פילדלפי כתנאי הכרחי למניעת התעצמות צבאית מחודשת של חמאס.

3. **מסרים לציבור הישראלי:** חשיפת הגיונות האסטרטגיה החמאסית והסיכונים הכרוכים בה, ובעיקר הבהרה כי השגת מטרות המלחמה הכרחית ושלצורך כך נדרשים "זמן ואורך רוח", כפי שהצהיר הרמטכ"ל ב-13 בינואר.

4. **סיכול כל יוזמה לממשלת אחדות פת"ח-חמאס,** שתהווה תשתית לצמיחתו מחדש של חמאס והשתלטותו על המערכת הפלסטינית.

5. **הידוק התיאום עם ארצות הברית לגבי ההכרח שבפירוק המערכת החמאסית** וגיבוש הסכמות רחבות לגבי דרך הפעולה הנחוצה לשם כך, לצד התנגדות עיקשת לחזרת עקורים לצפון הרצועה, לצד הצעות יצירתיות לשיפור מנגנון הסיוע ההומניטרי. כך למשל, אפשר להציע תיחום אזור סיוע הומניטרי, שרק אליו יועבר הסיוע באופן מבוקר ושיוגדר "אזור בטוח" (sanctuary), שבה לא תותר כל פעילות צבאית ושיהיה בטוח לחלוטין עבור השוהים בו.

6. **הצגת רעיון מסדר ל"היום שאחרי",** הקמת משטר נאמנות בינלאומי בהובלת ארצות הברית ובהשתתפות מדינות האזור בדגש על מצרים, ערב הסעודית ואיחוד האמירויות, וגיוסן למתווה המוצע, במסגרת ארכיטקטורה אזורית חדשה, המושתתת על נורמליזציה בין ישראל לבין המדינות הערביות בדגש על ערב הסעודית. משטר הנאמנות יפעל לניהול השטח והאוכלוסייה ברצועת עזה ולשיקום הרצועה, במקביל להקמת שלטון מקומי טכנוקרטי, שייחנך על ידי משטר הנאמנות ושאליו יועברו הסמכויות בהדרגה ובאחריות, עד עצמאות מלאה. תהליך זה אמור להימשך לא פחות מחמש שנים.

במקביל ובחסות הארכיטקטורה האזורית החדשה, שתייצר מרחבי הזדמנויות וגמישויות שאינם קיימים בערוץ הביטראלי ישראלי-פלסטיני (שממילא מוצה ואינו יכול להניב כל תוצאה חיובית), הרשות הפלסטינית בגדה המערבית תעבור שינוי עומק. שתכליתם להוביל לפיתוח ולשיפור המשילות בשטחים שבאחריותה. שתי הישויות הפלסטיניות תתנהלנה ותתפתחנה במקביל, כאשר לאחר אותו תהליך של כחמש שנים ובכפוף לקריטריונים מוסכמים בנוגע לאיכות התפקוד השלטוני בשתיהן, תיבחן האפשרות להקמת פדרציה פלסטינית, המורכבת משני מחוזות.

מתווה זה מספק מענה אפשרי להכרח מבחינת מדינות האזור והממשל האמריקאי לאופק ההסדרי על בסיס העיקרון של שתי מדינות, אך מבלי להיכנס, בשלב זה, לפרטים האמורים להרכיב את התוצאה המקווה. כך ייתר או אף יאווין כל ויכוח לגבי הסוגיות המרכזיות שבמחלוקת בין הצדדים. בה בעת, הוא מציע מענה לדרישה הפלסטינית לעצמאות ולמדינה בכפוף ליכולות הביצוע והתפקוד של שני הממשלים בשתי הישויות הפלסטיניות.

סביר להניח שהפלסטינים ידחו את הרעיון. אלא שישראל תאפשר, בעצם הצבתו, למדינות ערב ובפרט לערב הסעודית להתקדם להרחבת הנורמליזציה ולשוב לעיצוב הארכיטקטורה

האזורית החדשה - ששובש ונבלם עקב מתקפת ה-7 באוקטובר והמלחמה בעקבותיה. המתווה יאפשר לארצות הברית להירתם להובלת המאמץ ולנכונות לשלם מחיר שמבקשים הסעודים, השבים ומביעים נכונות לנורמליזציה עם ישראל, להרפות מהלחץ על ישראל ולצמצם פערים בין המדינות בנוגע למימוש מטרות המלחמה. בה בעת, חזון זה מייצר את התוחלת האסטרטגית המשמעותית למלחמה קשה וממושכת ומסייע לשימור הלכידות של החברה הישראלית ולהמשך תמיכתה במאמץ המדינתי המורכב.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט